

แนวคิดพุทธจริยศาสตร์และเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในการทำมาสาวา

¹พระครูสุขเขตต์คุณ, ²พระสิริชัย ธรรมจาโร และ ³อิสรพงษ์ ถนัดคำ

¹Phra Kru Suket Wutthikhun, ²Phra Sirichai Thammajaro and

³Itsarapong Tanadka

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

³มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

³Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.

¹Suketwutthikhun@gmail.com

Received July 25, 2020; Revised November 12, 2020; Accepted December 19, 2020

บทคัดย่อ

จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์ว่าด้วยความดีและศิลปะในการตัดสินใจถ้าพูดถึงจริยธรรมคนส่วนมากก็เพ่งเล็งไปถึงศีลกินเพล จำศีลภาวนาไม่ทำอย่างอื่นอันจะช่วยให้สังคมก้าวหน้าแต่ความเป็นจริงแล้วจริยธรรมหมายถึงความ ประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น กระทำสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุ รู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในทุกอาชีพทุกสังคม สังคมอยู่รอดได้ก็ด้วยจริยธรรม จะสงบสุขหรือวุ่นวายก็ขึ้นกับจริยธรรมที่ปัจเจกชน ครอบครัว หรือสังคมนั้นๆประพฤติได้มากน้อยเพียงใดพุทธศาสนามีหลักสำหรับให้คนทั่วไปปฏิบัติละเว้นจากการทำชั่วมุ่งทำแต่ความดีแนวปฏิบัติที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันสงบสุข กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยตามปกติจะปรารถนาแต่ความสุขมากกว่าความทุกข์ ตามทัศนะของพุทธศาสนาความปรารถนาดังกล่าว

¹ อาจารย์, สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

² อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

³ อาจารย์ ดร.,คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ของคนในสังคมสามารถประพฤติปฏิบัติให้สมปรารถนาได้คือหลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์; เกณฑ์ตัดสิน; จริยธรรม

Abstract

Ethics is a science of virtue and an art in decision-making. When ethical behavior is mentioned, most people merely aim at precepts observance and meditation practice in temples that scarcely help the society in progress. However, ethical behavior actually means appropriate action and thought in completely and correctly doing one's own duty, abstaining from things that need to be abstained, acting what one should act with wisdom, caution and rationality in the right time and with the right person. Ethical behavior is, therefore, necessary for the people in all careers and societies. A society will be survived only through ethical behavior of social members. The society will be peaceful or confused, it depends on the level of ethical behavior of individuals, families and the society. Buddhism offers the principles for common people to practice by abstaining from evil deeds but committing merit deeds that help the people in society commonly live in peace. In other words, common living of the people in society normally wish happiness rather than sufferings. According to Buddhism, wishes for happiness of the people in society can be attained through behaving the Buddhist ethics.

Keywords: Buddhist Ethics; Criteria; Morality (Ethical Behavior)

บทนำ

การทุจริตคดโกงในวงการต่างๆ การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรมนั้น มีสาเหตุที่แท้จริงมาจากการขาดจริยธรรมทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงคนในโลกนี้ไปได้อีกนาน ถ้าคนบนโลกชวนกันทิ้งความละโมภโลภมากเสีย แล้วมีชีวิตอยู่อย่างง่ายๆ และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมโดยยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินเป็นแกนกลาง มีใช้ยึดเอาโลกียธรรม(ลาภ ยศ ความมีหน้าตาในสังคม)เป็นจุดมุ่งหมายถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็เป็นผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประพடுத்தกรรม เช่นอาศัยลาภเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และอาศัยยศและความมีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงคนผู้เคารพนับถือตนเข้าหาธรรม (วศิน อินทสระ,2549)

มนุษย์เราทั้งหลายไม่ต้องการความทุกข์ ต้องการแต่สุข ความจริงสุขนั้น ก็คือทุกข์อย่างละเอียดนั่นเอง ส่วนทุกข์ก็คือทุกข์อย่างหยาบ พูดอย่างง่ายๆ สุขและทุกข์นี้เปรียบเสมือนงูตัวหนึ่ง ทางหัวมันเป็นทุกข์ทางหางมันเป็นสุข เพราะถ้าลูบทางหัวมันมีพิษทางปากมันมีพิษ ไปใกล้ทางหัวมันมันก็กัดเอา ไปจับหางมันก็เหมือนเป็นสุข แต่ถ้าจับไม่วางมันก็หันกลับมากัดได้เหมือนกันเพราะทั้งหัวงูหางงูมันอยู่ในตัวเดียวกัน (พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภัทโท),มปป.)

คำว่า “จริยธรรม” จริยธรรมในที่นี้ มิใช่หมายถึงจริยธรรมในความหมายแคบๆ ตามที่เราใช้กันปัจจุบันแบบตะวันตก ชี้กเน้นที่พฤติกรรมทางสังคม แต่จริยธรรมในความหมายทางพระพุทธศาสนา ได้แก่การดำเนินชีวิต หรือกระบวนการแห่งชีวิตที่ดำเนินไปทั้งหมด คือความเป็นอยู่ การแสดงออกความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และคุณสมบัติต่างๆ ทั้งจิตใจ ทั้งปัญญาทั้งพฤติกรรม

ส่วนคำว่า “มุสาวาท” ถือว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรมที่สำคัญประการหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากพฤติกรรมประจำวันของเยาวชน มุสาวาทในทัศนะของพุทธปรัชญาคือ คำพูดที่ไม่จริง ซึ่งครอบคลุมถึงการเขียนหนังสืออันเป็นเท็จด้วย การจะตัดสินว่าคำพูดหรือการกระทำใดผิดตามหลักมุสาวาทนั้น ให้พิจารณาตามองค์ประกอบ 4 ประเภทคือ 1) พูดเรื่องไม่จริง 2) มีเจตนาพูดให้ผิดไปจากความจริง 3) มีความพยายามในการพูด 4) ผู้ฟังรู้และเชื่อตามผู้พูด ในเรื่องมุสาวาทนี้มีประเด็นที่ขัดแย้งกับปัญหาทางจริยธรรมที่คนส่วนมากเข้าใจว่า หากพูดจริงทำให้สูญเสียอะไรบางอย่างไป กับการพูดเท็จแต่อาจจะนำประโยชน์

อะไรบางอย่างมาให้ ก็ควรจะรักษาผลประโยชน์เอาไว้ จึงเป็นเหตุให้คนพูดอาจพูดเท็จมากกว่าความจริง (ฉันทิธีร์ ศรีดี, 2562:14)

มุมมองแนวคิดพุทธจริยศาสตร์และเกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรม ในการทำงานมุสาวาท

การศึกษาวិชาทุกวิชา เราต้องหาคำจำกัดความหรือความหมายของวิชานั้นเสียก่อน เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้ง เหมือนเราจะรู้จักคนหนึ่ง ถ้าเรารู้เรื่องส่วนตัวของเขาบ้างเช่น ครอบครัวการศึกษา พ่อแม่พี่น้อง เป็นต้นของเขา ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายในการคบกันสะดวกแก่การให้อภัย และความเห็นใจในความผิดพลาดบกพร่องบางอย่าง เพราะเรารู้เรื่องของเขา เราจึงเข้าใจเขา “ความเข้าใจทุกอย่าง คือการให้อภัยทุกอย่าง” จริยศาสตร์เป็นคำสกลนสกลุตแปลตามตัวอักษรว่า “ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือศาสตร์แห่งความประพฤติข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติ ตำราหรือวิชาที่ว่าด้วยความประพฤติ” ถ้อยเอาใจความว่า วิชาหรือตำราอันว่าด้วย “อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว” การที่คนรู้แล้วเว้นสิ่งที่ควรเว้น และทำสิ่งที่ควรทำนั้นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างใหญ่หลวง จริยศาสตร์จึงเป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างมาก

กฎหมายนอกที่เป็นมาตรฐานแห่งศีลธรรม

ทฤษฎีว่าด้วยความมาตรฐานทางศีลธรรม อะไรคือมาตรฐานทางศีลธรรม? เป็นปัญหาที่น่าคิดมากในทางศาสนา ศาสดาแต่ละศาสนาวางมาตรฐานทางศีลธรรมไว้ไม่เหมือนกัน ที่เป็นอย่างนั้นเข้าใจว่าเพราะความละเอียดประณีตแห่งจิตของศาสดาแต่ละศาสนาไม่เท่าเทียมกัน ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง สภาพแวดล้อมในแหล่งที่ศาสนานั้นๆ อุบัติขึ้นแตกต่างกัน

กรณีการทำมุสาวาทที่เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายคือ นักการเมือง ดารา ศาสนาแต่ละศาสนาพูดไว้หลายละเอียดและกว้างแคบไม่เท่ากัน ศาสนาย่อมพอใจปฏิบัติตามมาตรฐานทางศีลธรรมศาสดาของตนวางไว้ แม้ในศาสนาเดียวกันแต่ต่างนิกายยังมีมาตรฐานทางศีลธรรมที่ไม่เหมือนกัน

ในขั้นต้น ดูเหมือนว่าความประพฤติของปัจเจกชนและของชาติดำเนินไปตามกฎหมายนอกบัญญัติไว้ เช่น กฎหมาย กฎของสังคม และหลักของศาสนา เวลานั้นคนยังไม่ได้

ใช้ปัญญาไตร่ตรองด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าท่านกล่าวไว้ ธรรมะย่อมมีโอชาสำหรับผู้นำพาไปปฏิบัติ เวลาฟังธรรมเราจะได้ทบทวนการปฏิบัติ เหมือนได้รับการชี้ให้เห็นปรากฏ การณ์ต่างๆทางจิตวิญญาณ เราจะได้ออย่างนี้ ซึ่งมีความสุข มีความเร้าใจในขณะฟังธรรม เหมือนคนดูหนังเรื่องเดียวกัน คุยกันก็รู้สึกดีดีและเรื่อง หากไม่เคยดูหนังเรื่องเดียวกันมา เราจะคุยให้ให้เขาฟังก็อาจเข้าใจยาก หรือไม่สนใจเลยก็เป็นได้ ฉะนั้นความเจริญก้าวหน้าในทางธรรมจะต้องประกอบด้วยการศึกษา ศึกษาแล้วนำมาปฏิบัติ

ในการปฏิบัติรัฐประหารแต่ละครั้ง ถ้าไม่มีการยึดกรมประชาสัมพันธ์ การปฏิวัติรัฐประหารนั้นจะบรรลุผลสำเร็จ สิ่งที่ต้องยึดก่อน คือยึดกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อป้องกันข้อมูลข่าวสารบิดเบือนหรือป้องกันการตื่นตระหนก ในการปฏิวัติชีวิตก็เช่นเดียวกัน ถ้าจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตน เราจะต้องยึดปากหรือคุมถ้อยคำของตนให้ได้ก่อนถ้าเราไม่พยายามยึดกุมตรึงนี้ให้อยู่ในอำนาจ ให้อยู่ในความสามารถของเรา บอกได้เลยว่า พลังในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองจะมีไม่มาก และคนเราบางครั้งกำลังใจมักเสียไปด้วยลมปากที่เรื่อยเปื่อย

ในการถือศีลปฏิบัติธรรม เรื่องของถ้อยคำหรือวาจา จึงต้องศึกษาด้วย เพื่อควบคุมปากให้อยู่ในอำนาจ ในความสามารถของตน กระทั่งเราใช้ปาก ไม่ถูกปากใช้เราควบคุมปาก คุมปากไม่ใช่ถูกปากควบคุม สังเกตดู บ่อยครั้งคนที่เดือดเนื้อร้อนใจ เพราะปากที่พูดเกินไป วาจาใดที่พูดไปด้วย โทสะ โลภะ ราคะ ล้วนเป็นวาจาที่เกินไปทั้งสิ้น และมักส่งผลเป็นการเบียดเบียนคนอื่น...ซึ่งเขาจะไม่ยึดยึดความทุกข์สังขันธ์ น้อยกว่าน้อยนัก

ไม่เพียงนั้น วาจาเป็นกรรมที่มีผลกระทบสูง ถ้าพูดดีก็ดีมาก ถ้าพูดเสียก็เสียมาก พระพุทธเจ้าจึงเน้นไว้ในหลักกุศลกรรมบถ 10 ถึง 4 ข้อ คือให้เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ วาจาจึงเป็นเรื่องต้องตระหนักสำรวมสังวรให้ยิ่ง มีถ้อยคำสิริมงคลบทหนึ่งกล่าวไว้ดี...มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตเปราะบางแตกร้าวย่าง เมื่อจำต้องขีดเขียนพูดสมควรไตร่ตรองกรองคำให้รอบคอบรัดกุม เพราะถ้อยคำเป็นธาตุที่ไม่ธรรมดา นักเขียนบางคนยังกล่าวไว้ว่า วาจาแม้เชือดเลือดไม่ไหล แต่บาดใจคนได้ ซึ่งเป็นเช่นนั้นจริง และไม่เพียงนั้น เช่น วาจาแม้สร้างกอบันไดไม่ได้ แต่พาคนสูงส่งเติบโตใหญ่ไปได้

ที่นี้ลองมาพิจารณาดูว่าจริงหรือไม่....มีเลือดเลือดไหล แต่บาดใจคนไม่ได้ส่วนวาจาแม้เชือดเลือดไม่ไหล แต่บาดใจคนได้ วาจาเป็นอะไรไม่ธรรมดาถ้าเราสามารถไตร่ตรองกรองคำ ก่อนกล่าววาจา นั้นเป็นฝึกแก้ตนทั้งจะวางเพลิงไว้ในใจคนง่ายๆ และใน 365 วันแทบไม่มีวันไหนที่เราไม่ได้พูด จะมีก็วันที่ป่วย ต้องนอนพัก แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องพูดบ้างเมื่อมีคนมา

เยียมเยียนถามไถ่ โดยปกติจึงมักต้องพูดอยู่เสมอๆ หากไม่ตระหนักสังวรจากกันเลย เราจะสะสมบาปด้วยปากไม่น้อย

ที่นี่ เรามาฟังวิบากกรรมของวาจาทุจริตก่อน จากพระไตรปิฎกเล่มที่ 23 ข้อ 130 วิบากกรรมของการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พระพุทธเจ้าท่านกล่าวว่า.... ภิกษุทั้งหลาย มุสาวาทหรือการพูดเท็จ เมื่อบุคคลเสพแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในการกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งมุสาวาทอย่างเบาที่สุด ย่อมยังกล่าวคู่ด้วยคำไม่เป็นจริงให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

วิบากของการพูดส่อเสียด ภิกษุทั้งหลาย ปิสุณาวาจา หรือการพูดส่อเสียด เมื่อบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในการกำเนิดสัตว์เดรัจฉานในเปรตวิสัย วิบากแห่งปิสุณาวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังการแตกจากมิตร ให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

วิบากของการพูดคำหยาบ ภิกษุทั้งหลาย ผรุสวาจาหรือการพูดคำหยาบ เมื่อบุคคลเสพแล้วเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในการกำเนิดสัตว์เดรัจฉานในเปรตวิสัย วิบากแห่งผรุสวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังเสียงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

วิบากของการพูดเพ้อเจ้อ ภิกษุทั้งหลาย สัมผัสปปลาปะ หรือการพูดเพ้อเจ้อ เมื่อบุคคลเสพแล้วเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในการกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งสัมผัสปปลาปะอย่างเบาที่สุด ย่อมยังคำไม่ควรเชื่อถือให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ (กรรมการศาสนา, 2525)

คำว่า สัตว์ ตามนัยทางศาสนา หรือพจนานุกรมหมายถึง ผู้ช้อง (ติด) คนที่พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ทั้งหมดล้วนเป็นผู้ช้อง จะช้องติดหรือช้องใจอยู่ด้วย โทสะ โลภะ ราคะ หรือโมหะก็ตาม ชื่อว่าเป็นสัตว์ผู้ช้องอยู่ในวิบากอย่างหนักของวาจาทุจริต คือย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉานเปรตวิสัย ตรงนี้สำหรับเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

เสพแล้ว หมายถึงติดรส หรือชอบใจในการโกหกส่อเสียด พูดคำหยาบ และเพ้อเจ้อ คือใช้วาจาทุจริตเหล่านี้สนองกิเลส เพราะมีกิเลสในการพูดนั้นแหละ จึงมีรสชาติในการกล่าวชั่ว เช่นโกหกเขาแล้ว ทำให้เขาเสียงเหลียมหรือเสียท่า สมใจที่ตนปรารถนาจะได้ผลประโยชน์จากเขา หรือ ส่อเสียดเขาแล้วสะใจ ในความโกรธเกลียดหมั่นไส้ของเรา หรือด่าเขาแล้วได้อารมณ์อีกheimดิบเถื่อน หรือ กล่าวคำหยาบแล้วได้กระตุ้นอารมณ์ราคะ กระทั่ง

สนใจในการเสพงามมากขึ้น หรือเจรจาเพื่อเจ้า ได้ขำกลิ้งตั้งต่อง เสพอารมณ์โมหะ เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าเสพแล้ว ส่วนผู้ใดเสพแล้วในวาทะจตุรตบ่อยๆ ไม่มีสติเข้าใจทุกข้อโทษภัย ก็มีแนวโน้มที่จะติดเป็นจริตนิสัย ในการโกหกส่อเสียด พุดวาจาหยาบคาย หรือพุดจาเพื่อเจ้า และเมื่อคนเราพุดเพื่อสนองกิเลส ที่เจริญขึ้นก็คือกิเลสเหมือนฝุ่นธุลีได้ลม เช่น ด้วยโทสะขับดันให้ด่าว่า หรือพาให้ส่อเสียดเหน็บแนม โทสะก็เจริญขึ้น ด้วยโลภะขับดันให้ฝันปณิธาน เศรษฐี หลอกกระทั่งคนหลงเห็นดีเห็นงามตาม ทั้งที่ความเป็นไปได้ไม่มี แต่ตนมุ่งผลประโยชน์จากเขา เช่นนี้โลภะก็เจริญขึ้น หรือด้วยราคะขับดันให้จิบเกี้ยว หรือเพื่อเจ้าทำให้คนฝันปณิธานตามกระต่ายมกัมปรี ราคะก็เจริญขึ้น แม้โมหะขับดัน ให้เอาใจกันในลักษณะยกยอกระทั่งคนฟังบ่าบอไปตาม แบบว่าดีศรีบายนาย ได้ครบผม เหมาะสมครบท่าน เช่นนี้โมหะก็เจริญขึ้น ฉะนั้นคำว่าเจริญแล้วในที่นี้ ก็หมายถึงกิเลสอองามไพบูลย์มากขึ้น หรือวาทะเท็จ วาจาส่อเสียด วาจาหยาบคาย วาจาเพื่อเจ้า ติดเป็นจริตนิสัยมากขึ้น

ส่วนกระทำให้มากแล้ว ตรงนี้เป็นผลจากตนเสพแล้ว เจริญแล้ว ในวาทะจตุรต มั่นเป็นโมเมนตัมจากทางผิด เหมือนติดกระดุมเม็ดแรกผิด ก็จะผิดตามๆกันไป ฉะนั้นคำว่ากระทำให้มากแล้ว ในที่นี้หมายถึงกระทำบาปด้วยวาจา จะโดยโกหกมากแล้ว หรือส่อเสียดมากแล้ว หยาบคายมากแล้ว เพื่อเจ้ามากแล้วแม้เพียงข้อใดก็ตาม

ฉะนั้น เมื่อเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ซึ่งวาทะจตุรต วิบากอย่างหนักคือ ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เปตวิสัย

ที่นี้ต้องทำความเข้าใจก่อนว่า...นรกไม่ได้หมายถึงภพภูมิใต้บาดาล หรือลึกกลงไปในดิน...ไม่ใช่ จิตวิญญาณที่รุ่มร้อนด้วยกิเลสอองามไพบูลย์ แบบสามนาฬิกาสารมณ เดียวโกรธ เดียวใคร่ เดียวพอใจอยากได้ หรือชีวิตที่มีแต่คนปองร้าย หมายถึงทำลาย หรือใครๆ ก็เห็นเราเป็นทำเลราคะ พวกคนมาลงทุน โดยตนหมดสิทธิ์ปฏิเสธ เช่นนี้แหละนรก หรือเกิดมายากจน ดิ้นรนมากก็ได้เพียงน้อย เกิดมาพิกลพิการ เกิดมาถูกข่มเหงทางกาม ซึ่งเป็นที่น้อยใจเสียใจ ให้รู้สึกต่ำต้อย แต่ที่หนีได้ไม่พ่ายง่ายๆ แม้ก็เป็นนรก ส่วนในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ประเด็นนี้มีความหมาย 2 นัย 3 ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งสัตว์เดรัจฉานเป็นสัตว์ที่เจริญโดยขวาง เช่น ไปเกิดเป็นหมา แบบว่าหอนเห่าโห่หงมาก หรือไปเกิดเป็นงู จากจริตนิสัยชอบขู่ฟู่ ใครอื่นมาเยอะ หรือไปเกิดเป็นนก เป็นจิ้งจก เจื้อยแจ้วเจรจาไปเรื่อยเหมือนคนชอบพุดพ้อเพื่อเจ้า เรื่อยเปื่อย หรือเป็นสัตว์ที่พูดไม่ได้ จากเคยกล่าวร้ายในเชิงโกหกหรือส่อเสียดมาตลอด ธรรมชาติจึงจัดสรรให้หุบปากชะงัก อีกนัยหนึ่ง คือเกิดมาได้ร่างคนนี้แหละ แต่มีกรรมจริต

ติดปากเสียมาด้วย ซึ่งเป็นเรื่องขวางความเจริญ จะโดยชอบพูดโกหกพูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ เพราะปากไม่สร้างสรรค์เหล่านี้ หากมีอยู่ในผู้ใดก็ขวางความเจริญของผู้นั้นทั้งสิ้น หากกล่าวใส่คนใจไม่เข้มแข็งปัญญาบวกเป่ยก ก็จะไปขวางความเจริญของเขาด้วย อย่างบางคนฟังบางคำแล้วเครียด วิตกกังวลเป็นบ้าไปหรือบางคนฟังคำหลอกลวงแล้วเสียผู้เสียคนไป หรือบางคนตนนั้นแหละติดปากหวานชอบยกยอ แล้วก็มีคนมาติดยึดผูกพัน กระทั่งต้องไปสู่ชีวิตคู่ แล้วก็ชีวิตคู่ๆ ซึ่งพาให้เน้นซ้ำต่อการบรรลुकุณงามความดีนี้เรียกว่า กำนิดของสัตว์เดรัจฉานนัยหนึ่งก็คือไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานโดยกาย อีกนัยหนึ่ง คือเกิดมามีจริตนิสัยหรือปากที่ขวางความเจริญของตน ส่วนคำว่า เปตวิสัย ไม่ได้หมายความว่าเกิดมาสูงยาว ราวเสาชิงช้าหน้าวัดสุทัศน์ แต่หมายถึง เกิดมาแล้ว มีวิสัยหิวโหยหาปรารภณาไม่รู้จักพอ จะโดยหิวอารมณ์โทสะ หิวสนองโลภะ หิวอารมณ์ราคะ หิวอาหารโมหะ หรือหิวสนองมานะทิฏฐิมานะอัตตาก็ตาม คือเมื่อใช้วาจาโกหก ส่อเสียด หยาบคาย เพ้อเจ้อ สนองกิเลสตัวไหน กิเลสตัวนั้นก็เหมือนเสือได้เหยื่อ จะเดิบโต และกินอาหารจุขึ้น ทั้งพาให้ติดเสพการโกหก การส่อเสียด การพูดหยาบ การพูดเพ้อเจ้อมากขึ้น เช่น นี้แหละเราเรียกว่า เปตวิสัยหิวอารมณ์ และตอบใช้วาจาสนองกิเลสตัณหา นรก กำนิดสัตว์เดรัจฉาน เปตวิสัยเหล่านี้เป็นวิบากของการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ ส่วนวิบากอย่างเบาของการพูดโกหก ย่อมยังการกล่าวตู่ให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ตรงนี้มี 2 นัยเช่นกัน 1 มาเกิดได้ร่างเป็นมนุษย์ 2 เมื่อตั้งใจใฝ่ดี ใฝ่เจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นฐานะมนุษย์โดยใจ ไม่ใช่โดยรูป เพราะมนุษย์แปลว่าผู้มีจิตใจสูง จะโดยนัยไหนก็ตาม ก็ต้องมาเจอคนกล่าวตู่ด้วย ถ้อยคำที่ไม่จริง มาใส่ร้ายป้ายสี มายัดเยียดความผิดให้ ซึ่งเป็นวิบากกรรมจากการโกหก ที่ตนต้องยอมรับและชดใช้ เคยกล่าวตู่ เคยโกหกหลอกลวงคนอื่นไว้ มาบัดนี้เจอบ้าง คนบางเหล่าสมัยไม่ตั้งใจใฝ่ดี ก็โกหกไปด้วย โดยไม่มีใครมาโกหกตน เพราะตนรู้เล่ห์เหลี่ยมการ โกหกอย่างชำนาญและระวังตนได้อย่างดี แต่เมื่อตนล้าปาก ตั้งใจเป็นมนุษย์ หรือเป็นคนดีกับเขาบ้าง วิบากก็มักตามมา คือมีคนมายัดเยียดความเท็จให้ มากล่าวร้ายป้ายสีให้ อย่างนี้ก็มี และจะเจ็บปวดมาก หากใจยังไม่แจ่มแจ้งเรื่องวิบากอย่างแท้จริง วิบากอย่างเบาของการพูดส่อเสียด ย่อมยังการแตกจากมิตรให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์แบบว่าจู้ๆ เพื่อนก็ตีตัวออกห่าง ไม่ค่อยชอบหน้า หรือญาติสนิทคนชิดใกล้อยู่ๆ ก็ไม่ไว้วางใจ แยกทางห่างหายไป ด้วยมีคนมาพูดให้เขาเหล่านั้นฟัง กระทั่งเขาไม่สนิทสนมเหมือนเก่ากับเราแล้วเหล่านี้เป็นวิบากบาปจากการส่อเสียด ซึ่งเราทำมาแต่กาลก่อน แม้ในปัจจุบัน หากตนยังไม่เห็นโทษภัยของวาจา ส่อเสียด ยังปล่อยให้สันดานส่อเสียดครอบงำอยู่เสมอๆ ญาติสนิทมิตรสหายหรือคนใกล้ชิด ก็ติ

ตัวออกห่าง เหมือนใครๆไม่อยากอยู่ใกล้ๆซึ่งไม่มีเหตุ เพื่อหลีกเลี่ยงกลิ่นหมันติดตนหรือไม้อยากร่วมชวยไปด้วย วิชาบางอย่างเบาของการพูดหยาบ คำว่าพูดหยาบ ไม่ได้หมายถึงพูดหยาบเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงเนื้อหา คำความเนื้อหาที่หยาบคายด้วย ซึ่งวาจาใดที่ถูกขัดต้นด้วยกิเลสตัณหา ตามนัยศาสนาจัดเป็นพวกพูดหยาบทั้งสิ้น และวาจาเหล่านี้ ย่อมยังเสี่ยงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ คือเสี่ยงไม่ดีไม่แจ่มใส ไม่เป็นที่ซาบซึ้งใจ หรือพูดใดๆ ใครๆ มักรู้สึกว่ามันน่าฟัง เราลองสังเกตดูแม้ในปัจจุบัน...ด้วยปัญญาแจ่มชัด เสี่ยงย่อมก่อกังวาน ด้วยเมตตาเอิบอาบในใจ เสี่ยงย่อมนุ่มนวล แต่ด้วยใจโกรธเกลียดหมั่นไส้ถือสาหาเรื่องเสี่ยงย่อมเคือง ชื่น หัว กร้าว ไม่น่าฟัง และด้วยกิเลสตัณหาในใจคับตัน เนื้อหาในการพูดยังไม่สมควรฟังเลย วิชาบางอย่างเบาของการพูดเพื่อเจ้อ ย่อมยังคำที่ไม่ควรเชื่อถือให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อเจ้อก็คือพูดเพื่อเจ้อไปเรื่อยหรือในใจหมกมุ่นอยู่กับเรื่องใดก็พูดออกมา โดยไม่รู้จักไตร่ตรองหรือกลั่นกรอง ว่าเหมาะสมแก่กาลละ หรือเป็นสาระแก่ผู้ฟังหรือไม่ คือคนอยากพูดก็พูดไป คุยอดีตที่ตนหลงปลื้ม หรือคุยโวโอเวอร์ คุยเพื่ออนาคต หรือคุยหยอกหยอ์กันไปมาเพื่อเสพอารมณ์สนุกสนาน เหล่านี้เรียกวาจาเพื่อเจ้อ ทำให้เป็นคนที่มีถ้อยคำไม่น่าเชื่อถือ

วาจาจึงเป็นเรื่องที่ศึกษาเรียนรู้ แล้วปรับปรุงไปสู่อัจฉริยะให้มากขึ้น ทัวไปเข้าใจว่าศีลข้อ 4 มุสาวาทา เวรมณี คือเว้นขาดจากการโกหก โดยจริงศีลข้อ 4 ในศีล 8 จะหมายรวมการขัดเกลาวาจา หรือการเว้นขาดจากคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบคาย คำเพื่อเจ้อไว้หมด คำว่าเท็จ ไม่ได้ หมายถึง โกหกหลอกลวงเท่านั้น แต่คำใดกล่าวแล้วไม่เป็นไปเพื่อเจริญก้าวหน้า คำนั้นถือว่าเป็นคำเท็จในระดับอริศีล ศีลโดยย่อ มีสำคัญอยู่ 2 ระดับ 1 ศีลสามัญตา 2 อริยกัณตศีล ศีลสามัญคือรู้ร่วมกันว่าคนนี้มีศีล เป็นศีลในระดับสามัญ ส่วนอริยกัณตศีลคือศีลที่ขัดเกลาลึกซึ้งละเอียดลออกระทั้งศีลนั้นนำพาเราไปสู่ความเป็นอริยบุคคล ก่อนอื่นเรามาศึกษาศีลที่เป็นสามัญตา พระพุทธเจ้าท่านบอกหลักของการผิดศีล ข้อ 4 ไว้อย่างไร และอย่างไรคือพูดโกหก พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้อ ท่านบอกว่าความไม่ประพฤติธรรมทางวาจา 4 อย่างนี้ 1 เป็นผู้กล่าวเท็จ คือบางคนในโลกนี้ ไปในที่ประชุม ในหมู่บ้าน ในหมู่ชน ในท่ามกลางญาติ ท่ามกลางขุนนาง ท่ามกลางราชกุลหรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่าท่านผู้เจริญเชยเกิด ท่านรู้เรื่องใดจงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่ารู้ เมื่อรู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่าเห็น เมื่อเห็นก็บอกว่าไม่เห็น เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ เพราะเหตุของตนบ้าง เพราะเหตุของคนอื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งเล็กน้อยบ้าง เช่นนี้ถือว่าเป็นผู้กล่าวเท็จ 2

เป็นผู้ส่อเสียด คือได้ฟังเรื่องข้างนี้แล้ว นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้บ้างหรือฟังเรื่องข้างโน้นแล้ว นำไปบอกข้างนี้เพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง ยุพวาทที่พร้อมเพรียงกันให้แตกต่างกันไปบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบใจคนที่แตกกัน เป็นพวก ยินดีในความแตกกันเป็นพวก ชื่นชมในพวกที่แตกกัน และกล่าววาจาที่ทำให้แตกกันเป็นพวก เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้ส่อเสียด 3 เป็นผู้มีความหยาบ คือกล่าววาจาที่เป็นโทษ หยาบ อันตรอนแก่ผู้อื่น อันขัดใจผู้อื่น อันใกล้ต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้มีวาจาหยาบ 4 เป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ คือผู้พูดในเวลาไม่ควรพูด พูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีข้ออ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยการไม่สมควร เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ... จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยฉบับหลวงเล่มที่ 12 สารายกสูตร (กรมการศาสนา, 2525) อย่างที่กล่าวแล้วเป็นการผิดศีลข้อ 4 ในระดับศีลสามัญญตา ก็คือการโกหกอย่างที่กล่าวแล้ว และแม้การหลอกลวงให้คนอื่นเข้าใจความจริงหรือเรื่องผิดไป ต่อให้ด้วยเจตนาดี ก็ยังไม่นับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะไม่เป็นไปเพื่อพัฒนาปัญญา ไม่เป็นไปเพื่อพัฒนาการใช้ถ้อยคำให้ดีขึ้น บางเรื่องเรายังไม่เห็นควรที่จะเปิดเผย แต่ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องโกหก ถ้าเราพยายามลดละกิเลสหรือหลีกเลี่ยงการโกหก ปัญญาจะถูกใช้และเราจะรู้จักเลือกเฟ้นถ้อยคำนำมาพูด โดยไม่ต้องบิดเบือนความจริง ถ้าใครคิดว่าตนเจตนาดีแล้วใช้วิธีโกหก ผู้นั้นก็จะต้นปัญญา ไม่ได้พัฒนาการใช้วาจา การใช้ภาษา ว่าใช้ภาษาไหนแล้ว เขาไม่เสียความรู้สึก เราไม่เสียศีล ที่นี้ความหมายแท้ของคำว่าเท็จหรือคำโกหก ไม่ได้หมายถึงเพียง รู้แล้วบอกให้รู้ เห็นแล้วบอกว่าไม่เห็น แต่ว่าจาใดไม่เป็นไปเพื่อความเจริญขึ้น วาจานั้นอยู่ในโซนเป็นเท็จ

มีดำรัสของพระพุทธเจ้าที่น่าคิด ท่านบอกว่า กรรมใดลามกคนโกหกทั้งที่รู้จะกระทำไม่ได้...ไม่มี แสดงว่าการโกหกไม่ใช่เรื่องดีใดๆ ถ้าเราเห็นแล้วบอกว่าไม่เห็นด้วยเจตนาดี เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนกับคนที่ตนเห็น หรือไม่ให้เกิดกรรมเลวกับคนที่มาถามหา ถ้าเราพูดด้วยเจตนาดีจะส่งผลให้เราหยาบถึงขนาดไปทำกรรมลามกหรือเปล่า ถ้าไม่ แสดงว่าการพูดในลักษณะนั้นยังไม่ใช่การกล่าวเท็จตามนัยที่พระพุทธเจ้าได้บอกไว้ กรรมใดอันลามก คนโกหกทั้งที่รู้จะกระทำไม่ได้...ไม่มี

โดยจริงคำว่า เท็จ หมายถึงวาจาที่หลอกลวง เช่น เรารู้ว่าพูดแล้วเป็นการมอมเมาทำให้เขาหลงติดในสิ่งเลวร้ายหายนะ แต่เราก็โปรโมทหลอกลวงหวานล่อไป เหมือนคนที่เป็นแม่เลี้ยง แม่จริงก็ตาม หากพูดให้ลูกแต่งงานทั้งที่ตนก็พอรู้อยู่ว่ามันทุกข์ แต่อยากให้พ้นตนไป หรือให้ตนสนใจในสินสอดทองหมั้น หรือต้องการยกระดับชั้นของตนผ่านลูกเขย

ลูกสะใภ้ก็ตาม...รู้ว่าจะเขาตกร่วงตกต่ำ แต่ก็ยุ่งยึดเยียดไป อย่างนี้แหละเรียกคำเท็จ เราพูดคำใดก็ตามด้วยเจตนาให้ผู้ฟังตกร่วงตกต่ำ อย่างนี้พูดเท็จ ซึ่งคนพูดจาแบบนี้จะทำความอันชั่วช้าไม่ได้... ไม่มี เพราะขณะที่เราพูดโกหกอย่างทีกล่าวนั้น เรากำลังฆ่าจิตวิญญาณของคนเราไม่แคร์ต่อความเป็นมนุษย์ของเขา เราปรารถนาร้อยต่อเขา พูดโน้มน้าวกล่าวชวนให้เขาตกร่วงตกต่ำไปอย่างนี้ ถ้าเราฆ่าจิตวิญญาณของมนุษย์ได้ ความซังใดๆที่อยู่ในโลกเราก็ก้าวที่จะลงมือทำ

ฉะนั้น ความหมายของคำเท็จไม่ได้หมายเพียง เห็นแล้วบอกว่าไม่เห็น รู้แล้วบอกว่าไม่รู้ ซึ่งเช่นนั้นก็ใช้ในระดัสามัญญตา แต่ในระดับอริยกันตศีลจะละเอียดกว่านั้น อย่างผิดในระดัสามัญญตา เราก็อพยายามลดเล็ก... ไม่พูด แม้ในที่สุดจะไปยั่วย้อมมอมเมาใครให้ตกต่ำด้วยกามคุณ กามเมถุน หรือยาบ้ายาเสพติดต่างๆก็ตาม... จะไม่พูด ถ้าเราพูดอย่างนั้น แสดงว่าวาจาของเราเป็นเท็จเป็นคำโกหกหลอกลวง

อย่างเราปฏิบัติธรรม ถ้าไม่ตระหนักสังวรวาจา มีคำโกหกอยู่เรื่อยๆ จะด้วยเจตนา หรือ ไม่ได้เจตนาที่ไม่ดี อย่างบางคนด้วยอุปาทานของความเคยชิน พอใครถามอะไรต้องเปล่าไว้ก่อน (หมายความว่าไม่มีอะไร) ทั้งที่เปล่าแล้วก็อธิบาย อย่างนักบวชบางท่าน พอถูกถามมีอะไรจะเทศน์หรือเปล่า ตอบไม่มีแต่พอส่งไม้ให้แล้วเทศน์ยาวเลย นี่คือพูดตอบตามความเคยชิน ไม่ได้มีเจตนาโกหก แต่เป็นโมหะในนิรุตติ หรือไม่มีปัญญากรองวาจา เช่นนี้จริงแล้วเป็นส่วนแห่งเท็จ เป็นคำที่ไม่ดีไม่งาม เรายังไม่ได้ควบคุมถ้อยคำของตนให้อยู่ในกำมือ อย่างนี้ยังไม่ดี ศีลข้อ 4 ที่เรียกว่าศีลชาด คือเมื่อใดก็ตามที่เรากล่าวโกหกหลอกลวง นั่นชื่อว่าศีลของเราขาดแล้ว เราใช้วาจาทำให้ใครเชื่อถือแล้วเขตกต่ำไป นั่นถือว่าเป็นคำเท็จ แม้เพียงแค่เริ่มหลอกลวงเขาจะเชื่อหรือยังไม่เชื่อ ตนก็กล่าววาจาอันเป็นเท็จไปแล้ว นี่เป็นเบื้องต้นที่นักปฏิบัติธรรมต้องตระหนัก ต้องมีสติไตร่ตรองกรองคำของตน ถ้าเราตรวจจับถ้อยคำของตนหรืออ่านวจีสังขารไม่ได้บอกได้เลยว่า เราจะพัฒนาการปฏิบัติธรรมไปถึงขั้นจับจิตได้ยากมาก เพราะมโนกรรมเป็นตัวในละเอียดบางเบามาไวไปเร็วเหมือนนิมิต... สรุปว่า ... เบื้องต้นต้องตระหนักสังวรวาจาตน ลดละหลีกเลี่ยงการกล่าวเท็จ เมื่อใดก็ตามเมื่อเรากล่าวเท็จหลอกลวงให้คนตกร่วงตกต่ำ นั่นเป็นคำเท็จ เป็นศีลชาด

แม้วาจาใดที่เป็นไปในลักษณะปิดเบือนความจริง ปิดเบือนสัจจะ เช่น เรากล่าวชมคนในเรื่องรูปร่าง น้ำเสียง ทั้งที่เขารูปร่างห่วย เสียงก็แหบ หรือแม้จะหุนตีสียงโดน แล้วตนไปกล่าวชมตอกย้ำความหลงรูปหลงเสียงของเขาให้ยิ่งขึ้น ซึ่งไม่ได้เป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้า

แต่เราต้องการยกยอ เอาใจให้เขาปลื้ม หรือหลงติดใจเรา แม่นี่ก็ชื่อว่าคำเท็จ เป็นมุสาวจา โดยนัยระเอียด หรือในคนวางตนเป็นผู้รู้ แม้จะรู้ว่าอยู่การบำเรอกิเลสเป็นเรื่องไม่ดี แต่เมื่อตนยังลดเลิกไม่ได้ ก็กระจายความคิดแนวเชื่อว่าการบำเรอกิเลสเป็นเรื่องธรรมดา เพื่อตนจะได้ไม่เสียตำแหน่งผู้รู้ แม่นี่ก็เป็นคำเท็จและมีด้วยที่เอานิยม “ธรรมะคือธรรมดา” ไปปิดเบือนแล้วโน้มน้าวกล่าวชวนให้คนเชื่อตาม เช่น คำสอนเรื่องเสพงามเป็นธรรมดา ซึ่งก็จริงแต่ไม่ใช่ธรรมะ ไม่ได้เป็นไปเพื่อเจริญขึ้น แม้เรื่องกินเนื้อสัตว์ แต่งตัวสวยเข้าสังคม หากคำสอนใดทำให้คนเหมือนสบายใจ โดยไม่ได้ลดละ แต่สำคัญว่ามีธรรมะแล้ว คำพูดสอนเช่นนี้ ยั่วย้อมมอมเมาให้คนหลงติดมากขึ้น และเป็นเท็จ เป็นมุสาวาท หรือศีลชาด ส่วนศีลทะลุ ก็เป็นเรื่องของวาจาอีกเช่นกัน เพียงแต่เลวร้ายไม่ถึงขั้นโกหกหลอกลวง ไม่ถึงขั้นคำเท็จ เป็นแค่ระดับคำหยาบ ส่วนใหญ่เข้าใจว่าคำหยาบ คือคำพ้อล้อแม่คนอื่น หรือมีเดรัจฉานเพ่นพ่านออกจากปาก ซึ่งนั่นก็ใช่ แต่ตามนัยอริยกันตศีลไม่ได้หมายเพียงนั้น วาจาใดที่กล่าวออกไปด้วยโทสะ นั่นเป็นคำหยาบแล้ว เช่นเราโกรธเกลียดคนอื่น แล้วดูวาจาพูดว่ากล่าวออกไปด้วยความไม่พอใจ แม้ใช้ภาษาชาวเมือง ฟังพูดเหมือนคนมีการศึกษา แต่ด้วยอารมณ์โกรธ แม่นี่ก็เป็นคำหยาบแล้ว หรือเราบอกสอนตึงเตือนคนอื่น ไม่น่าทำอย่างนี้ ไม่น่าทำอย่างนั้น ด้วยแรงดันของอารมณ์โกรธ ไม่พอใจหมั่นไส้ ถือสา หรือทนไม่ได้ของตน อย่างนี้ก็เชื่อว่าเป็นคำหยาบระคายหู ขวนเคืองใจ หรือเราพอใจอยากได้ของคนอื่น แล้วก็หวานลุ่มฉ้อเลาะปะหละเอาอย่างนี้ก็ชื่อว่าคำหยาบ ไม่สุภาพ แม้พูดแล้วจะชวนเคลิ้มหลงเหลือใจทั้งผู้ฟังใจใหญ่ก็ตาม อีกนัยหนึ่ง เรามีราคะกำหนด แล้วกล่าววาจาไปด้วยใจกำหนด แม้ฟังดูเหมือนสุภาพดี มีน้ำใจ แต่หากเนื้อในของถ้อยคำ คือต้องการทอดสะพานเชื่อมราคะ จะด้วยยกย่องเอ็นโยหรือขอช่วยรับใช้ใดๆ ก็ตาม แม่นี่ก็เรียกคำหยาบ ซึ่งท่านบอกว่า...ก่อให้เกิดความเผ็ดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต

คนฟังถ้อยคำที่ถูกขับเร้าหรือสร้างสร้าง ด้วยโทสะ โลภะราคะ ฯลฯ ก็ตาม จิตจะสงบเย็นเป็นเรื่องยาก ดังนั้นวาจาหยาบจึงไม่ได้หมายเพียงไปด่า หรือจวกจี้มึงแทงคนอื่น...ไม่ใช่แต่วาจาใดที่หลุดออกไปด้วยโทสะ โลภะ ราคะ มานะทิฐิ มานะอัตตา แม่นี่ก็เป็นคำหยาบ แม้คำชมว่าอร่อย คำชมว่าสวย ถ้าชมไปด้วยใจที่มีกิเลสขบขัน ก็เป็นคำหยาบ เพราะอโรย-สวย เป็นบ่วงมารสำหรับคนหลง เราไม่ต้องไปชมให้คนติดยึดในบ่วงมารก็ได้ ถ้าไปชม เขาก็นิยมติดยึดในบ่วงมารก็ได้ ถ้าไปชม เขาก็นิยมติดยึดในความสวยความอร่อยมากขึ้น เป็นการผิดในระดับศีลทะลุ ต้องศึกษาเรียนรู้ แล้วไตร่ตรองกรองคำที่จะหลุดออกไปด้วยกิเลสขบขัน ถ้าเราไม่พยายามศึกษาปฏิบัติอย่างนี้...สติสัมปชัญญะมนสิการของเราก็คงยากที่จะแน่นขึ้น แล้ว

การจะจับติดจิตของตนก็เป็นไปไม่ได้ อีกระดับหนึ่งคือ ศีลต่าง ซึ่งหมายถึงการส่อเสียด วาจา ส่อเสียด ในเบื้องต้นคือ ฟังความจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างนั้นให้เขาเกลียดกัน นั่นถือว่าเป็น การส่อเสียด แต่ส่อเสียดกันตามนัยของอริยกันตศีล ละเอียดขึ้นไปกว่านั้นอีก คือลักษณะของ วาจาที่ส่อไปในทางเสียด เสียดทางโทสะ โลภะ ราคะ มานะ ทิฏฐิ มานะอัตตา แม้จ้างบางเบา หรือพูดกับคนโน้นที่คนนี้ที่ เพื่อก่อให้เกิดวิวาท บาดหมาง แยกก๊กแบ่งเหล่า ก็จัดเป็นเป็น วาจาส่อเสียด ให้นึกถึงคำว่าส่อเสียดสี่ ซึ่งหมายถึงไม่กระแทกตรงไม่ถึงกับสีตรง แต่แค่เสียด ส่อเสียดกันนัยคล้ายกัน คือไม่ได้พูดออกไปด้วยโทสะ โลภะ ราคะ มานะ ทิฏฐิ มานะอัตตา แบบตรงๆเต็มๆ แต่ส่อไปทางเสียด(ข้างเคียง)จะด้วยกิเลสตัวไหนก็ตาม

ถ้าจัดลำดับ...คำเท็จหรือโกหกหลอกลวง ถือว่าเลวร้ายที่สุด คือมีเจตนาหลอกลวงให้ คนเชื่อผิด เข้าใจผิด ตัดสินผิด ทำผิด สรุปรูปผิด หรือตนเอาตัวรอดด้วยวิธีผิดๆรองลงมาคือคำ หยาบ คำที่หลุดออกไปด้วยโทสะ โลภะ ราคะ แบบว่า อดไม่ได้ต่อโทสะ โลภะ ราคะ ของตน แล้วหลุดวาจาออกไป อย่างนี้ชื่อว่าคำหยาบ ส่วนส่อเสียดก็เป็นความหยาบอีกเหมือนกัน แต่ หยาบอย่างมีชั้นเชิงหรือมีเบรกออยู่บ้าง คือเราไม่พูดใดๆออกไปด้วยโทสะแบบตรงๆโง่งๆ แต่มี เชิงเสียดไปในทาง โทสะ ไม่ถึงขั้นด่า แต่เหน็บแนมประชดประชัน นี่เป็นวาจาส่อเสียดเชิง โทสะ หรือไม่ถึงขั้นหว่านล้อมหลอกลวงให้สมโลก แต่ปะเหลาะ พูดเพื่อได้ อย่างนี้ก็เรียกว่า ส่อเสียดเชิงโลภะ แม้ในเชิงราคะก็เช่นกัน คือเราอาจไม่หลุดวาจาแบบราคะออกไปตรงๆไม่ ถึงขั้นจิบเกี้ยว ถ้าจิบเกี้ยวนี้เป็นคำหยาบที่ชัดเจน แต่แค่สัพยอกหยอกเย้อล้อต่อสะพาน ด้วยชื่นชอบและชื่นชม ซึ่งก็มาจากอุปราคา อุปราคะนั้นแหละ คือไม่ได้ตั้งใจจะจิบโดยตรง แต่หว่านโปรยเลสเลห์เล่นหาไป แม่นี่ก็เป็นการส่อเสียดในเชิงราคะ มานะทิฏฐิ มานะอัตตาก็ เช่นกัน คือเราไม่ไปดวลทิฏฐิ หรือเอาตนไปชนกับใครแบบตรงๆ แต่เราก็ก๊อตัว ถือความเห็น ของตน ยึดในความเห็นแย้ง ยึดในความเห็นที่ต่าง วางไม่ลงแล้วเราวิเคราะห์วิจยใครอื่นเพื่อ สนองมานะทิฏฐิ มานะอัตตาของเรา อย่างนี้ก็ส่อไปในเชิงเสียด เสียดสี่เชิงมานะทิฏฐิบ้าง เสียดสี่เชิงมานะอัตตาบ้าง...เหล่านี้เป็นศีลต่าง เป็นวาจาส่อเสียด ละเอียดนะ ในอริยกันตศีล สรุปร่ายๆว่า แต่ละคนจะต้องไตร่ตรองกรองคำ...ตรวจจับแรงขับของวาจาว่าถูกขับด้วยอะไร พุดไปในเชิงส่อเสียดหรือไม่

ส่วนเพื่อเจ้อยิ่งละเอียดลึกซึ้ง จะละได้ต้องเพียรพยายามอย่างมาก อย่างเพื่อเจ้ อเบื้องต้น คือพูดไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่ประกอบด้วยวินัย ไม่มี หลักฐาน ไม่มีที่อ้างแต่เพื่อเจ้อในระดับของอริยกันตศีล คือกล่าววาจาเรื่อยเปื่อยเฉื่อยฉ่ำไป

เพื่อไป พล่ามไป พล่อยไปจะโดยแรงเร้าจากโทสะที่จ้างบางเบา อย่างโทสะที่จ้างบางเบา ก็ไม่ถึงขั้นที่จะไปส่อเสียดใครอื่นแล้ว แต่ขอให้ได้บ่น ขอให้ได้ระบาย วาจาที่ระบาย บ่น เปื้อนซังกะตาย อย่างนี้ก็เป็นวาจาเพื่อเจ้าบางที่แม่บ่นลูก...ลูกเขาไม่ฟังแล้ว แม่ก็ยังบ่นไป ไม่ใช่สอนนะ สอนกับบ่นนี้ต่างกัน เมื่อไหร่ก็ตามที่เราบ่นออกมา จะบ่นให้เขาฟังก็ตาม บ่นกับตัวเองก็ตาม แม้ี่ก็เรียกว่าวาจาเพื่อเจ้า คือไม่ถึงขั้นโกรธรุนแรง แต่ไม่ชอบใจอยู่บ้าง แล้วบ่นไป แม้ที่สุดบ่นถึงมัจฉา คร่ำครวญอยู่กับตัวเอง ก็เป็นวาจาเพื่อเจ้า จะโดยแรงเร้าจากโทสะที่จ้างบางเบา โลภะ ราคะ หรือมานะทิฏฐิ มานะอัตตาที่จ้างบางเบาแล้วเร้าให้เราบ่นระบายไป ก็จัดเป็นพวกวาจาเพื่อเจ้า เราไม่ไปหว่านล้อมและเล็มเลียบเคียงเอาวัตถุข้าวของใดๆ จากใครแล้ว แต่บ่นถึง คร่ำครวญถึง วาดสวรรค์ปั้นวิมานให้เพื่อนฟัง ฉันทะตั้งใจแล้วอีก 3 ปี จะมีรถสักคัน มีบ้าน 4 ชั้นสักหลัง มีที่ดินเป็นของตัวเอง 2 ไร่ก็พอ ฉันทะไม่เอาอะไรมาอยู่แล้ว ไปพรา้เพื่อให้เพื่อนฟัง อย่างนี้ก็เป็นวาจาเพื่อเจ้า

คนจะพ้นจากวาจาเพื่อเจ้าได้ นั้นหมายความว่าผู้นั้นมีสติจับกุมวจีสังขารของตนได้โดยสิ้นเชิง ไม่มีคำไหนที่หลุดออกมาเป็นวาจาโดยไม่ผ่านการอนุมัติจากปัญญา คือ ทุกถ้อยวาจาตนล้วนผ่านการกลั่นกรองด้วยปัญญาทั้งสิ้น หากจู่ๆก็หลุดออกมาเป็นวาจาแบบว่า คิดเพื่อเรื่องอะไรอยู่หละนึกเรื่องอะไรอยู่...ไม่รู้ แล้วกล่าวออกมา นี่เรียกว่าวาจาเพื่อเจ้า

คนที่จะสะอาดบริสุทธิ์ในเรื่องวาจา ต้องมีสติไตร่ตรองกรองคำ ศึกษากรรมศึกษาวิบากในวาจา กระทั่งเกิดปัญญาเห็นโทษในการพูดเท็จ พูดหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้า กระทั่งเกิดปัญญาเห็นคุณค่าการพูดเพื่อพัฒนา การพูดอย่างสุภาพ การพูดตรงไปตรงมา และการพูดด้วยปัญญา มีเจตนา มีเป้าหมาย หรือมีหลักฐาน มีที่อ้างอิงได้

ถ้าวันไหนไม่หลุดวาจาที่ไม่ดีออกไปเลย วันนั้นศีลของเราสะอาด ส่วนศีลจะเป็นไอนั้นหมายความว่าเราขัดเกลาตนจนอิสรเสรี มีวาจาประชาสัมพันธ์เป็นไปโดยสามารถของตน รือทิพผลจากโทสะ โลภะ ราคะ มานะทิฏฐิ มานะอัตตาครอบงำ ไม่มีความพร้อย ความต่าง ความทะลุหรือขาดทางศีลธรรม โดยเฉพาะเรื่องวาจา ลดมีจนสู่สมา หรือลดมุสาวาจาอันเป็นเหตุต่อสัจจะพัฒนาสัจจะวาจา ถ้าใครทำได้ถึงปานนั้น นั้นแหละคือศีล 4 จึงจะเป็นไท คือไม่ต้องคุม ไม่ต้องบังคับบัญชา และแม้ไม่ต้องควบคุมบังคับ ก็ไม่กล่าววาจาที่เป็นเท็จ คำหยาบ คำส่อเสียด คำเพื่อเจ้า ออกมา นั้นแหละชื่อว่าเป็นไท

ผู้ที่เป็นไท ทางวาจาได้สูงสุด เมื่อจิตของผู้นั้นดีแล้วจริงๆ ถ้าจิตยังไม่ดีจริงๆ วาจาที่มักดีเพียงเปลือก เหมือนบางครั้งเราสอนคนด้วยโลภะ ด้วยราคะ ด้วยโทสะ ด้วยมานะ ที่สอนนั้นถูกต้อง... ไม่ผิด เป็น อัตตะเป็นธรรมชาติ บางทีเอาศีลเอาวินัยเอาหลักจริยธรรมคุณ

งามความดีมาบอกสอนด้วย แต่ความโลภของตนก็มี ด้วยความชอบใจในการสนองราคะก็มี หรือไม่ชอบใจก็มี ด้วยมานะหรือความสำคัญตนก็มี อย่างนี้ชื่อว่าไม่สะอาด ศีลข้อ 4 จะสะอาดบริสุทธิ์ได้ ต่อเมื่อศีลข้ออื่นๆ ของเราดีขึ้น

มีคนเข้าใจผิดคิดว่าสังวรวาจา คือ ปิดปากไม่ต้องพูด ซ้ำคำยันด้วยคำสวดอีกว่า กิณ น้อย นอนน้อย คือนักปฏิบัติ มีส่วนถูกแต่... ไม่ทั้งหมด โดยจริงจะพูดมากพูดน้อย อยู่ที่เห็น ควรหรือไม่ควร ถ้ามีปากไม่รู้จักใช้มีไว้ก็เปลืองยาสีฟัน การเจียบมีส่วนดี แต่พูดแล้วมากบารมี ย่อมสร้างสรรค์ บางคนในบางครั้ง ฟังเสียงทักด้วยเมตตา เขาก็เกิดปรรณาดิมีน้ำใจ อยาก คินให้ ด้วยคุณค่าบอเนกอนันต์เมื่อปากสร้างคุณได้ถึงปานนี้ โฉนไม่ใช้ให้สมคุณค่ากับที่มี ปาก

มโนธรรมเป็นมาตรฐานในการตัดสินปัญหาทางจริยธรรม มโนธรรม จัดเป็นเกณฑ์ ตัดสินจริยธรรมทระณะหนึ่งของสัมบูรณ์นิยมที่ถือว่า เกณฑ์ตัดสิน ความดี-ชั่ว-ถูก-ผิด ย่อม แน่นอนตายตัว

มโนธรรมคืออะไร มโนธรรม (Conscience) คือความรู้สึกที่รู้ได้ รู้เองว่าอะไร เป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ในฐานะเป็นมนุษย์โดยไม่มีใครแนะนำสั่งสอน เนื่องจากมนุษย์ เรามิมีมโนธรรมประจำใจอยู่ทุกคน หรือมีจิตใจสูง รู้ถูก-ผิดได้ด้วยตนเองจึงได้นามว่า มนุษย์ คือ ผู้มีจิตใจสูง รู้เหตุ รู้ผล รู้ดี รู้ชั่วได้ บางครั้งไม่จำเป็นต้องพิสูจน์หรือคิดหาเหตุผลมา ประกอบ เช่น ทำไมมนุษย์เราจึงไม่แต่งงานกับบุคคลในตระกูลเดียวกัน ทำไมบุตรจึงต้อง เคารพนับถือบิดามารดา เป็นต้น ถ้าให้อธิบายเหตุผลอาจอธิบายไม่ได้ แต่ที่ปฏิบัติเช่นนั้น เพราะความรู้สึกว่าเป็นความดี ความงาม ความรู้สึกเช่นนี้เองเรียกว่า มโนธรรม เพราะความมี มโนธรรมอยู่ในจิตใจดังกล่าว และเป็นเกณฑ์ตายตัวเพียงเกณฑ์เดียวที่ตัดสินความถูก - ผิด จึงเรียกอีกนัยว่า “ลัทธิมโนธรรมสัมบูรณ์”(กรมการศาสนา,2525)

ถ้าจะถามว่า เราจะรู้ได้อย่างไรว่าสิ่งนั้นถูกสิ่งนั้นผิด ดีหรือชั่ว เพราะคุณสมบัติทาง จริยธรรมเป็นนามธรรม มองเห็นไม่ได้ จับต้องไม่ได้ ชาวมโนธรรมสัมบูรณ์ก็ตอบว่า เราจะ รู้สึกด้วยจิตหรือวิญญาณเพราะเป็นนามธรรมด้วยกัน อินทรีย์ทางจิตหรือวิญญาณ อันเป็น ความสามารถรับรู้คุณค่าทางจริยธรรมนี้ เรียกว่า ปัญญา

สรุปได้ว่า ในขณะที่เรากล่าววาจา จะเป็นการพูดเล่น พูดสัพยอกหยอกแหย่ แม้ นั้น หากไม่เป็นด้วยรู้ ด้วยเจตนาดี โดยจริงก็ยังเป็นวาจาเพื่อเจ้า การบ่น การระบายความเปื้อ หน่าย แม้ก็เป็นวาจาเพื่อเจ้า ในศีลข้อ 5 หากเราไม่ตระหนักสังวรเรื่องวาจาเพื่อเจ้า มีสติ

ไตร่ตรองกรองคำอยู่เสมอๆ ปรับวาทะตนให้ไปสู่ความเป็นสุภาพชนอยู่เสมอๆแล้ว....ยากหากตระหนักจะใช้จำให้เป็นประโยชน์เป็นคำต่อคน เราก็จะรักษาศีลข้อ 4 ได้ยากมากๆ

ถ้าเราตระหนักที่จะใช้วาทะให้เป็นประโยชน์ตรงนี้จะช่วยให้เราใส่ใจกาละที่ควรพูด....แล้วเราก็พูด แล้ววาทะ....ถ้าไม่ไตร่ตรองไม่กลั่นกรอง ไม่พยายามใช้ให้เป็นประโยชน์ วาทะนั้นก็ฆ่าคนได้ มนุษย์ทุกวันนี้ส่วนใหญ่ถูกวางเพลิงไว้ในใจด้วยวาทะ บางคนยุให้เราเกลียดคนนั้น โกรธคนนั้นในขณะที่ใดก็ตามที่เขากล่าววาทะซึ่งซัง ขอให้รู้ไว้เถิดว่า เขาคนนั้นมีเจตนาร้ายหรือไม่เจตนาร้าย เขาก็คือคนพาลคนมีคบอด มาเพื่อลอบวางเพลิงไว้ในใจเราเพลิงราคะ โทสะ โมหะ หรือเพลิงมานะทิฐิ ซึ่งไม่พาสรรสร้างศรัทธาใดๆเลย

มนุษย์เรามีใจที่เปราะบางถ้าเราจะพูดกับเขา ก็ควรที่จะไตร่ตรองกรองคำ หรือเขา มาพูดกับเรา ก็ต้องสังเกตว่า เขาถูกเขาวางเพลิงไว้ในใจหรือเปล่า ขณะเดียวกัน ผ่านไปแต่ละวันๆเราวางเพลิงสุ่มใส่ใจ คนอื่นหรือเปล่า ? โลกก็ร้อนเป็นไฟมากพออยู่แล้ว บรรยากาศของโลกก็ร้อนเกินไปแล้ว เราไม่น่าจะสุ่มใส่ใจใครเลย และจะดีมากหากใช้ปากประกอบไปด้วยเมตตาและปัญญาดับไฟในใจคน ให้เป็นบุญแก่ตน เป็นคุณแก่คนเหล่านี้ หวังว่าเราจะได้ตระหนักเรื่องศีลข้อ 4 พยายามสังวรให้เกิดความบริสุทธิ์ผุดผ่องในตน กระทั่งได้บรรลุเป็นอริยบุคคลทุกท่าน...สังเกตเถอะ....นรก-สวรรค์ ก็ปากเรานั้นแหละ ที่เป็นปากทาง ปากร้าย – นรกทันที ปากดี-สวรรค์ทันตา สมกับพุทธภาษิตที่ว่า นิสมมกรณเสโย ขบคิดใคร่ครวญให้รอบคอบก่อน แล้วจึงทำเป็นดีไม่ว่าจะทำทางกายก็ตาม ทำทางวาจาก็ได้ตระหนักขบคิดใคร่ครวญจะดีมาก ควรปฏิบัติตนให้ดีกว่าก่อน แล้วค่อยสอนคนอื่น บัณฑิตเมื่อทำได้อย่างนี้ จึงจะไม่สร้างมลทินแก่ตัว (บุญมี แทนแก้ว, 2539:156)

วางตนไว้ในความดีก่อน จึงค่อยสอนใครๆ ในภายหลัง

บัณฑิตชนชวนชวามหายะรัง ไม่พลาดพลั้งเศร้าหมองเรื่องของตน

ถ้าตนสอนคนอื่นอย่างไรบ้าง ควรสร้างตัวให้เหมือนที่เตือนเขา

พึงฝึกฝนให้ดีกว่าที่ตัวเรา เพราะตนเราฝึกยากลำบากจริงๆ

สอนด้วยการทำตัวอย่างให้ดู วิธีการนี้หมายความว่า ตัวผู้สอนเองต้องการจะสอนเขาให้เป็นอย่างไร ตัวเองต้องปฏิบัติให้ได้อย่างนั้นก่อน ที่เรียกว่า ยถาว่าที ตถากาโร พุทฺธังโย หมายความว่า การทำตัวอย่างให้ดูนับว่าสำคัญมากเพราะคนเราชอบทำตามอย่างกัน หรือเลียนแบบกันไม่ว่าจะดีหรือชั่ว โดยไม่คิดพิจารณาให้รอบคอบ ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงสรรเสริญ มนุษย์ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ จริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานได้แก่ ศีล 5 หมายถึง

ธรรมชาติหรือกฎเกณฑ์ในการรักษากายและวาจาให้เป็นปกติ ให้เรียบร้อย ให้มีระเบียบแบบแผนที่ดีงาม ค้นเป็นข้อปฏิบัติในการละเว้นความชั่ว

จริยศาสตร์ชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 หมายถึง ทางสร้างความดี ทางบำเพ็ญกุศลวิธีทางปฏิบัติอย่างฉลาด ทางทำความดีเพื่อ ไปสู่ความสุข ความเจริญหรือสุคติ ได้แก่ การประพฤติดีทางกาย 3 อย่าง คือ 1. เว้นฆ่าสัตว์ 2. เว้นการลักทรัพย์ 3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม การประพฤติดีทางวาจา 4. อย่าง คือ 4. เว้นจากการพูดเท็จ 5. เว้นจากการพูดส่อเสียด 6. เว้นการพูดคำหยาบ 7. เว้นการพูดเพ้อเจ้อ การกระทำดีทางใจ 3 อย่าง คือ 8. ไม่โลภอยากได้ของอื่น ๙. ไม่มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่น 10. ไม่มีความเห็นผิด โดยมีความเห็นชอบ เห็นถูกต้อง และจริยศาสตร์ชั้นสูง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึง ทางอันประเสริฐ (บุญมี แทนแก้ว, 2545:58)

บทสรุป

ในทัศนะของพุทธปรัชญา มุสาวาท ซึ่งจัดว่าเป็นศีลข้อที่ 4 ในศีลทั้ง 5 ข้อ นับได้ว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรมอันหนึ่งที่น่าสนใจ มุสาวาทคือ คำพูดที่ไม่จริง ซึ่งครอบคลุมถึงการเขียนหนังสืออันเป็นเท็จด้วย การจะตัดสินว่า คำพูดหรือการกระทำใดผิดตามหลักมุสาวาทนั้น ให้พิจารณาตามองค์ประกอบ 4 ประการ 1) พูดเรื่องไม่จริง 2) มีเจตนาพูดให้ผิดไปจากความจริง 3) มีความพยายามในการพูด 4) ผู้ฟังรู้และเชื่อตามผู้พูด ในเรื่องมุสาวาทนี้มีประเด็นที่ขัดแย้งกับปัญหาทางจริยธรรมที่คนส่วนมากเข้าใจว่า หากพูดจริงทำให้สูญเสียอะไรบางอย่างไป กับการพูดเท็จแต่อาจจะนำประโยชน์อะไรบางอย่างมาให้ ก็ควรจะรักษาผลประโยชน์เอาไว้ จึงเป็นเหตุให้คนพูดเท็จมากกว่าความจริง คนส่วนมากมักเลือกพูดเท็จมากกว่าพูดจริง สอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ว่า “สัตว์ผู้งดเว้นจากมุสาวาทมีน้อย โดยแท้จริงแล้วสัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุสาวาทมีมากกว่า” คนส่วนมากเข้าใจว่า การละเมิดศีลข้อมุสาวาทมีโทษน้อยกว่าการละเมิดศีลข้ออื่นๆ แต่พุทธปรัชญาถือว่า มีโทษมากเท่ากัน ดังนั้นบุคคลจึงควรรักษาการพูดจริงไว้ยิ่งชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขสูงสุด คือ นิพพาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทย อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต เล่มที่ 23.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ การศาสนา.
- ณัฏฐ์ ศรีดี. (2562). พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเรื่องมุสาวาทของนักเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วารสาร
มหาจุฬาริชาการ ปีที่ 6 ฉบับพิเศษ.
- วสิน อินทสระ. (2549). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ 1991.
- พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภัทโท). (มปป.). ทางสายกลาง. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ โอ. เอส. พรินติ้ง
เฮ้าส์.
- _____. (2545). พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.